

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารในบทนี้ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร ตำรา บทความทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

แนวคิดที่ 1 แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและคุณค่าศิลปกรรม

แนวคิดที่ 2 แนวคิดเรื่องทัศนคติและความผูกพันกับชุมชน

ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมและคุณค่าศิลปกรรม

1.1 แนวคิดวัฒนธรรม

ศรีศักร วัลติโกดม (2536:14-26) กล่าวว่า คนส่วนใหญ่มักเข้าใจวัฒนธรรมว่าเป็นเพียงรูปแบบของศิลปประเพณี และประเพณี ทำให้มองวัฒนธรรมมีลักษณะหยุดนิ่ง ล่องลอย และไร้ชีวิตชีวา เพราะขาดความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกลุ่มชนผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมนั้น ซึ่งมักมีพัฒนาการที่เคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นหากมองวัฒนธรรมในลักษณะที่เป็นสังคมวัฒนธรรม หรือชีวิตวัฒนธรรม จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจวิเคราะห์สังคม และชีวิตของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน อีกทั้งยังสามารถศึกษาลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรับตัว เปลี่ยนแปลงตามสภาวะแวดล้อมอยู่เสมอ เพราะไม่มีวัฒนธรรมใดอยู่โดดเดี่ยว แต่ต้องสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนหลายชั้น ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับโลก

วัฒนธรรมยังไม่ใช่สิ่งที่ปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเท่านั้นแต่อยู่ที่คุณค่าจิตใจ ด้านความรู้สึก มีค่าทางจิตวิญญาณสำหรับคนไทย กระทั่งส่วนที่ลึกที่สุดของความรู้สึก สิ่งนี้นำไปสู่เอกลักษณ์และการรวมกลุ่มซึ่งมีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาประชาธิปไตย และความสำคัญของประชาชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2538:7)

1.2 คุณค่าศิลปกรรม

คุณค่าศิลปกรรมเป็นองค์ความรู้หนึ่งในวิชาปรัชญา สาขาคุณวิทยา (Axiology) ที่กล่าวถึงการรับรู้ความงามว่าหมายถึง ผลที่ประสาทสัมผัสกับโลกภายนอกก่อให้เกิดความคิด อารี สตูทซ์ (Aristotle, 2535:112) กล่าวว่า ร่างกายและจิตใจมีความสัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดพฤติกรรมร่วมกัน โดยเมื่อร่างกายรับรู้จึงเกิดเป็นความคิด เมื่อเรามีเหตุผลจึงเกิดเป็นความคิดกระตือรือร้น และเมื่อเราสังเกตก็เกิดเป็นความคิดประดิษฐ์คิดแต่ง ดังนั้นเมื่อร่างกายรับรู้อะไรจะมีผลต่อจิตใจเสมอ ดังนี้

การรับรู้ (perceiving)	→	ความคิด (thinking)
เหตุผล (reasoning)	→	ความกระตือรือร้น (intuition)
การสังเกต (observation)	→	ความคิดประดิษฐ์ (invention)

นักจิตวิทยาให้ความเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ของประสาทสัมผัส ดังนี้

1. การรับรู้เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของประสาทสัมผัสของมนุษย์
2. การรับรู้เกี่ยวข้องกับความตั้งใจ ความใส่ใจ
3. การรับรู้เกี่ยวข้องกับสภาพบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและเหตุการณ์

(อารี สตูทซ์, 2535: 112-116)

การรับรู้ความงามทางศิลปกรรมด้านกายภาพ มีลักษณะดังนี้

1. รูปแบบกายภาพ (physical configuration) หมายถึง ลักษณะภายนอกของผลงานศิลปะที่เมื่อรับรู้แล้วก่อให้เกิดความคิดและความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความรู้สึกเรื่องขนาด วัสดุ การถ่ายทอดรูปแบบที่เหมาะสมซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกเบิกบานใจและสร้างสรรค์งานได้ต่อไป รูปแบบทางกายภาพทางศิลปะหรือองค์ประกอบศิลป์ ประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ เส้น (line) ลวดลาย (pattern) รูปร่าง รูปทรง (shape - form) บริเวณว่าง (space) สัดส่วน (proportion) สี (color) และพื้นผิว (texture)

2. ลักษณะรวม (the whole) หมายถึง ผลของการจัดองค์ประกอบอย่างเหมาะสมและสมบูรณ์ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากที่สุด จะตัดส่วนใดส่วนหนึ่งออกไม่ได้ เพราะจะทำให้เสียความสมบูรณ์ กล่าวได้ว่าลักษณะรวม เกิดจากการพิจารณาการจัดองค์ประกอบทางศิลปะ ซึ่งมีหลักในการจัดองค์ประกอบ ดังนี้

2.1 ความสมดุล (balance) ประกอบด้วย

2.1.1 สมดุลซ้ายขวาเหมือนกัน (symmetrical balance)

2.1.2 สมดุลซ้ายขวาไม่เหมือนกัน (asymmetrical balance)

2.2 ความไม่สมดุล (abstract)

2.3 ความกลมกลืน (harmony)

2.4 การลดหลั่น (gradation)

2.5 การเคลื่อนไหว (movement)

2.6 เอกภาพ (unity)

3. รูปทรงและเรื่องราว (form and content) หมายถึง รูปแบบกายภาพที่มองเห็นด้วยสายตา ที่นำมาประกอบกันจนมีผลต่อการรับรู้ ซึ่งนักจิตวิทยาได้ทดลองพบว่า มนุษย์รับรู้เรื่องรูปทรงได้เร็วกว่าเรื่องราว เพราะรูปทรงมีลักษณะเป็นสากล ผู้ดูไม่จำเป็นต้องใช้ประสบการณ์เดิม เช่น ภาพเขียนเกี่ยวกับคริสตศาสนา ถ้าไม่มีความรู้เรื่องศาสนาจะรับรู้รูปทรงได้มากกว่า หรือในกรณีที่มีพื้นความรู้เท่ากัน ก็จะปรากฏว่ามนุษย์จะรับรู้รูปทรงได้เร็วกว่าเรื่องราว

4. วัสดุและวิธีการ (materials and techniques) ผลงานศิลปะที่มองเห็นจะมีวัสดุและวิธีการทำ เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างงานเพื่อให้เหมาะสมกับรูปแบบที่ต้องการ วัสดุจะมีคุณลักษณะเฉพาะที่รับรู้ได้ทันที

การรับรู้ความงามด้านปรัชญา

การรับรู้ความงามด้านปรัชญา ประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ (objective) คือการรับรู้ค่าความงามได้เพราะวัตถุมีความงามอยู่ในตัวเอง เป็นคุณสมบัติของวัตถุปรากฏออกมาเป็นรูปร่าง รูปทรง สีถิ่น ลักษณะผิวที่สวยงาม ทำให้หลายคนเห็นพ้องต้องกัน จนบางครั้งกำหนดเป็นคุณลักษณะเฉพาะของสิ่งต่าง ๆ ได้ว่า ถ้ามีลักษณะเช่นนี้ ถือได้ว่าเป็นสิ่งงาม นักปรัชญาเรียกว่าเป็นลักษณะปรนัยนิยม

2. อัตวิสัย (subjective) คือ การรับรู้ค่าความงามได้เพราะจิตของเราคิดและรู้สึกไปเอง ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นผู้กำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง แม้กระทั่งคุณค่าความงาม ที่เห็นว่าแต่ละคนจะเห็นแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับอารมณ์และความรู้สึกของแต่ละคน และเวลาที่แตกต่างกันก็ส่งผลต่อการรับรู้ความงาม เช่น การประทับใจในสิ่งที่เห็นครั้งแรก กับครั้งหลังจะไม่เหมือนกัน แสดงว่าสภาวะอารมณ์ของมนุษย์มีส่วนในการตัดสินความงามด้วย

3. สัมพัทธพิสัย (relativism) คือการรับรู้ความงามได้เพราะเป็นสถานะที่เหมาะสมระหว่างจิตกับวัตถุ เป็นลักษณะสัมพัทธพิสัย การรับรู้ลักษณะนี้จะไม่ขึ้นกับวัตถุหรือจิตใจแต่เพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีสถานะที่สัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับวัตถุ และการรับรู้ที่สมบูรณ์ต้องประกอบด้วยวัตถุที่มีความงาม ความเด่นชัด และผู้รับรู้ต้องมีอารมณ์และความรู้สึกที่ตีพร้อมที่จะรับรู้คุณค่าแห่งความงาม

ตารางที่ 2 การรับรู้ความงามด้านปรัชญา

การรับรู้ความงามของมนุษย์		
วัตถุพิสัย (objectivism)	จิตพิสัย (subjectivism)	สัมพัทธพิสัย (relativism)
รับรู้ได้เพราะสิ่งต่าง ๆ มีความงามอยู่ในตัวเอง	รับรู้ได้เพราะจิตของเราคิดและรู้สึกไปเอง	รับรู้ได้เพราะเกิดสถานะที่เหมาะสมระหว่างจิตกับวัตถุ

(ทวีเกียรติ ไชยขยงศ., 2538: 8-10)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและคุณค่าศิลปกรรม

พวงพร ไตรรัตน์สิงหนกุล (2537:1-14) วิจัยเรื่อง "ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการถ่ายทอดหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสาน บ้านหนองป่าคง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา: การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์" พบว่า หัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักสานของบ้านหนองป่าคง อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีต้นกำเนิดจากชาวพวนที่อพยพมาจากนครเวียงจันทน์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และนำความรู้ที่ติดตัวมาทำเครื่องจักสานเพื่อใช้ในการดำรงชีวิต โดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ใกล้ตัวมาใช้ให้เกิดประโยชน์ กล่าวได้ว่าสาเหตุการเกิดหัตถกรรม เครื่องจักสานของบ้านหนองป่าคงมี 3 ประการคือ ความจำเป็นในการดำเนินชีวิต สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ และความเชื่อในขนบประเพณีและศาสนา

นอกจากนี้ยังพบกระบวนการถ่ายทอดซึ่งประกอบด้วย 1) การมีแหล่งความรู้ จากครอบครัว โรงเรียน และหน่วยราชการต่าง ๆ 2) ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอด ได้แก่ ครอบครัว เพื่อนบ้าน และบุคคลต่างหมู่บ้านที่เป็นผู้ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด 3) วิธีการถ่ายทอด ได้แก่ (1) การถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดจากการสังเกต การทดลอง การบอกเล่าด้วยปาก การปฏิบัติจริง และการฝึกหัด (2) การฝึกฝนด้วยตัวเองเกิดจากความเคยชินที่พบเห็นทุกวัน จน

จนสามารถทำได้เอง โดยไม่ต้องมีคนสอน แต่ใช้วิธีการเลียนแบบ (3) การถ่ายทอดจากเพื่อนบ้าน เป็นการบอกเล่าด้วยปาก ผู้เรียนนำอุปกรณ์ไปเอง และสอนโดยการปฏิบัติจริง (4) การถ่ายทอดจากหน่วยราชการ โดยการพาไปเรียนนอกสถานที่ แล้วเรียนรู้ร่วมกัน

กระบวนการทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นในรูปของกิจกรรมชุมชนที่นำเสนอสู่ชุมชนภายนอก ดังที่ Avery Ann Julie (1992: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง "การสำรวจการออกร้านของชนบทมิชิแกนยุคแรก ในฐานะองค์กรชุมชนทางศิลปะ ในปีทศวรรษ 1850 1860 และ 1870" การศึกษาใช้กรณีศึกษา 4 ชุมชนในเรื่องของ สังคมเกษตรกรรม การออกร้าน และชีวิตวัฒนธรรม ของชุมชนที่อยู่ห่างไกล ได้แก่ เซนต์ โจเซฟ (St. Joseph) ไอโอเนีย (Ionia) ภูมิภาคแกรนด์ทราเวอร์ซ (The Grand Traverse) และชุมชนออนโทนาโกน (Ontonagon) ในประเด็นของชีวิตวัฒนธรรม พบว่า การออกร้านในชนบทยุคต้น (ครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19) ไม่ได้คำนึงถึงบทบาทชุมชนศิลปกรรม งานออกร้านเป็นเพียงสถานที่สะสมงานสร้างสรรค์เท่านั้น แต่ต่อมาจึงยอมรับคุณภาพของงานศิลปะว่าสำคัญมากกว่าการออกร้านค้าขาย ผลงานที่นำมาออกร้านเป็นการสะท้อนการทำงานและความอุทิศตนของชุมชนให้แก่ศิลปกรรมและสุนทรียภาพที่สะท้อนคุณค่าชีวิตในชุมชน กิจกรรมการออกร้านเป็นผลกระทบที่สำคัญยิ่งของวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม

การเรียนรู้ในกระบวนการวัฒนธรรม ยังพบการให้คุณค่าที่แตกต่างกัน Stuhr L. Patricia (1988: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง "ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม: มุมมองผ่านศิลปะในชุมชนอินเดียนแดงร่วมสมัยในวิสคอนซิน" โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาชุมชนอินเดียนแดงในวิสคอนซิน เน้นแนวคิดและลักษณะการทำงานศิลปะที่แตกต่างกัน พบชุมชนแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม 1) กลุ่มดั้งเดิม 2) กลุ่มประยุกต์ดัดแปลง 3) กลุ่มสมัยใหม่

การศึกษาใช้วิธีการชาติพันธุ์วรรณา ด้วยการสัมภาษณ์ศิลปิน 71 คน พบว่า ระบบการให้คุณค่าในงานศิลปะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มดั้งเดิม และกลุ่มประยุกต์รับหลักการทำงานศิลปะบนความเชื่อพื้นฐานด้านคุณค่าที่สืบทอดมาแต่ดั้งเดิม และยังเชื่อในชาวอินเดียนแดงร่วมสมัยในวิสคอนซิน เป้าหมายเรื่องศิลปะของสองกลุ่มนี้มีความมั่นใจในคุณค่าศิลปะที่ดำเนินต่อไป และมั่นใจในความเป็นชุมชนอินเดียนแดงของตน ส่วนกลุ่มสมัยใหม่ได้มีการประยุกต์คุณค่าของวัฒนธรรมเอง โกล (Anglo Culture) ด้วยการทำให้มีคุณค่า มั่งคั่ง ประสบความสำเร็จ และสูงส่งขึ้น เป้าหมายหลักของกลุ่มสมัยใหม่คือ การได้รับชื่อเสียงเฉพาะคน และผลประโยชน์ทางการเงินซึ่งเป้าหมายนี้เป็นเงื่อนไขความขัดแย้งโดยตรงกับศิลปินกลุ่มดั้งเดิมและกลุ่มประยุกต์

โดยสรุป จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยพบว่า วัฒนธรรมมีกระบวนการถ่ายทอด การเรียนรู้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งการเรียนรู้จะผ่านกระบวนการถ่ายทอดในกลุ่มเครือญาติ และการ

มีปฏิสัมพันธ์ในชุมชน โดยมีองค์วัตถุ หรือกิจกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อในการถ่ายทอด ส่งผลให้เกิดการถ่ายทอดในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การคงแนวคิดดั้งเดิม การปรับประยุกต์ภูมิปัญญาชุมชนกับวิทยาการภายนอกชุมชน ผู้คนรุ่นใหม่ในชุมชนและสังคมภายนอก

ด้านการวิจัยคุณค่าศิลปกรรม Leptak J. Lynn (1991:บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาชาติพันธุ์วรรณาที่สำคัญของคุณค่าสุนทรียภาพของชุมชน" มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและปรับปรุงความเข้าใจในคุณค่าสุนทรียภาพในชนบท ชุมชนอิตาลี ในโคลัมเบีย รัฐโอไฮโอ ในฐานะที่เป็นรากฐานของการพัฒนาการศึกษาทางวัฒนธรรม วิธีการวิจัยแบบชาติพันธุ์วรรณา มีกรอบแนวคิด ญาณวิทยา และทฤษฎีทางสังคม การวินิจฉัยมุ่งความเป็นปัจจุบันของสังคมวิทยา ด้านศิลปะใช้ทฤษฎีขัดแย้ง โดยการวิจารณ์ผลงาน พื้นที่ในการวิจัยเป็นชุมชนอิตาลีที่มีความเก่าแก่ การเก็บข้อมูลใช้เทคนิคการมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ จากการสุ่มตัวอย่าง 28 คน และยังรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและวิเคราะห์เอกสาร โดยมีปัญหาในการวิจัย ดังนี้

1. คุณค่าสุนทรียะของชุมชนชาวอิตาลี ในโคลัมเบีย รัฐโอไฮโอ คืออะไร
2. ความเด่นชัดในการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวอิตาลี มีกระบวนการอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาวอิตาลี ให้ความสนใจในเรื่องทัศนศิลป์ทั้งในส่วนที่เป็นผลงานศิลปกรรม หรือการทำสวน คุณค่าทางสุนทรียภาพที่ครอบงำผู้มีลักษณะเป็นงานช่าง ที่มีลักษณะเฉพาะในด้านทักษะ และการรับรู้ทางศิลปะที่ปรับให้เข้ากับปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญในการรับรู้ทางสุนทรียภาพของชาวอิตาลี ชุมชนมีลักษณะความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม ด้วยการพัฒนาประสบการณ์ทางสุนทรียะ แสดงออกมาในรูปของสถาปัตยกรรม การจัดบริเวณ และศิลปะชุมชน รวมทั้งการสนใจความขัดแย้งของสังคมภายนอกที่อยู่เหนือบริบทท้องถิ่น การพูดคุยเกี่ยวกับข้อขัดแย้งทางวัฒนธรรม ตากถ หรือการแบ่งสุนทรียภาพออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การยอมรับคุณค่าสุนทรียภาพที่สถาบันทางจิตรศิลป์ยกย่อง และ 2) การรักษาระบบคุณค่าสุนทรียภาพเฉพาะตนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานโลกศิลปะของตนเช่นเดิม จึงทำให้ชุมชนมีความเป็นผู้นำทางวัฒนธรรม

Abusabib Mohamed Abdel Rahman (1995:บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง "ศิลปะอัฟริกัน : การสืบสวนทางสุนทรียภาพ" กล่าวถึงศิลปะดั้งเดิมที่ใช้ไปในการก่อเกิดและพัฒนาศิลปะสมัยใหม่ อิทธิพลของศิลปะดั้งเดิม ยังคงเห็นเด่นชัดในการสร้างศิลปะร่วมสมัย ศิลปะอัฟริกันที่มีลักษณะเฉพาะมีอิทธิพลสำคัญต่อศิลปะยุโรปสมัยใหม่ ดังนั้นการศึกษาการรวมกันของสุนทรียภาพระหว่างศิลปะยุโรปและอัฟริกา (Afro-European Aesthetic) จึงศึกษาด้านเทคนิควิธี ทฤษฎี และศึกษาข้ามวัฒนธรรม ด้วยการสอบสวนทางสุนทรียภาพ พบประเด็นสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ความเป็นของแท้ทางสุนทรียภาพของศิลปะดั้งเดิม
2. องค์ประกอบสำคัญที่อยู่เบื้องหลังความคิดสร้างสรรค์ศิลปะแอฟริกัน
3. การอธิบายปฏิกิริยาของผู้นิยมสมัยใหม่ ต่อศิลปะแอฟริกัน
4. กรณีศึกษา ตัวอย่างการพัฒนาในงานศิลปะแอฟริกันสมัยใหม่

การวิจัยพบว่า ปฏิกิริยาต่อศิลปะดั้งเดิมขึ้นอยู่กับความจริงทางสุนทรียภาพของศิลปะแอฟริกัน กล่าวคือ การรับรู้ กติวิธี และทฤษฎีความงามตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม ศิลปินผู้สร้างงานมีพื้นฐานทางสุนทรียภาพ และการสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของงานศิลปะกับโครงสร้างสังคมทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ศิลปินอาศัยอยู่ สุนทรียภาพที่แฝงอยู่และสังคมวัฒนธรรม ได้พิสูจน์แล้วถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน และความจริงทางสุนทรียภาพ สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบที่เชื่อมประสานกันอย่างแน่นชัดในการสร้างสรรค์งานศิลปะแอฟริกัน

คุณค่าศิลปกรรมที่แฝงในผลิตภัณฑ์ ยังมีการวิจัยโดย Kalviainen Mirja (1997: บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง "ผลิตภัณฑ์ที่มุ่งประโยชน์ใช้สอยที่มีสุนทรียภาพ และงานศิลปะที่ประกอบด้วยวัตถุทางจิตวิญญาณ : การนิยามของปี 1980 ของผลิตภัณฑ์ที่ดีทางด้านงานช่างแบบอาชีพในประเทศฟินแลนด์" เป้าหมายการวิจัยคือการนิยามและการพิสูจน์คุณค่าของงานช่างที่เป็นศิลปะ วิธีการวิจัยใช้แนวคิดพื้นฐานทั้งในด้านศิลปะ และแนวคิดของนักสังคมวิทยา Pierre Bourdieu การวิจัยใช้หลักพื้นฐานของการประเมินผลิตภัณฑ์ที่ดี ภายใต้การศึกษาปฏิสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงหลายมิติ

การวิจัย พบลักษณะ 3 ประการ ของงานช่างเชิงอาชีพ คือ

1. เป็นเรื่องของผลิตภัณฑ์ที่มุ่งประโยชน์ใช้สอย แต่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ
2. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ให้จินตภาพได้
3. เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้วัตถุในท้องถิ่นเป็นสำคัญ

นอกจากนี้การวิจัยยังสรุปว่า ผลิตภัณฑ์งานช่างที่ดีจะต้องได้รับความสนใจจากสังคมด้วย มิใช่มีค่าทางสุนทรียะเท่านั้น แต่อยู่บนพื้นฐานของความคิดทางศีลธรรมและอุดมคติ การประเมินคุณค่างานศิลปะตั้งอยู่บนเงื่อนไขของสังคมวิทยา อันเป็นการตรวจสอบคุณค่าภายในของสิ่งที่มีคุณค่าสูงในอุดมคติ

Beker J. Angela (1991 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง "การรับรู้การสร้างวัตถุศิลปะของชุมชนชาย ในนิวยอร์กตะวันตก" โดยศึกษาวัฒนธรรมทางวัตถุที่เกี่ยวกับสังคมมานุษยวิทยา โดยสอบถาม

สุนทรียภาพ การสร้างวัตถุ และคุณค่า ของผู้ที่อาศัยอยู่ใจกลางชายฝั่งตะวันตกของนิวฟันแลนด์ ศึกษาด้วยกลวิธีชาติพันธุ์วรรณา คือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และเอกสารภาพถ่าย จัดลำดับของวัตถุ และความเห็นของผู้ให้ข้อมูลจำนวน 63 คน ศึกษาองค์ประกอบความสัมพันธของสิ่งดั้งเดิม อายุ เพศ การศึกษา ชั้นเรียน ภูมิประเทศ อากาศ และอิทธิพลแรงจูงใจของใจทางวัตถุ ระบบการให้ความหมาย คุณค่า อคติทางวัฒนธรรม และรูปแบบของการผลิตจำลอง การจัดลำดับชั้นของวัตถุ การตอบสนอง ของระบบสังคม และโลกศิลปะที่มีวัตถุศิลปะแพร่กระจายอยู่ โดยศึกษาในพื้นที่นิวฟันแลนด์ที่ยังมีสังคมชนบทรอบเนิน มีความเข้มแข็งทางประวัติศาสตร์ เคารพต่อสังคมดั้งเดิม การสร้างวัตถุยังคงมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม คุณค่าทางสังคมแบบอนุรักษนิยม การร่วมมือและความต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะขัดแย้งกับคุณค่าทางวิจิตรศิลป์ที่สร้างขึ้นใหม่

การวิจัยค้นพบ ความสำคัญของลักษณะเฉพาะของงานศิลปะ ภาพวาดในชนบทที่ไม่มีลักษณะทางวิชาการ แต่เป็นกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ เป็นบันทึกปรากฏการณ์ที่สำคัญ และมีคุณค่าสูงตามแบบอย่างลัทธิเหมือนจริง (realism) ซึ่งสถาปนา St. John Memorial University (MUN) กล่าวว่า เป็นมือสมัครเล่นที่มีคุณค่าซึ่งหรือที่เรียกว่าศิลปินวันหยุดที่มีความสามารถในฐานะที่เป็นศิลปินพื้นบ้าน (folk artist) ความยากในการนิยามการสร้างนิยามของศิลปินพื้นบ้านยังคงเป็นปัญหา แต่ MUN ได้ให้ข้อคิดว่าศิลปะพื้นบ้าน เป็นรูปแบบของความซื่อ (naive styles) และชนกลุ่มน้อยที่รักอิสระยังคงต่อสู้กับชนชั้นสูง อคติทางวัฒนธรรม ระบบวัฒนธรรมหลากหลาย ความเป็นส่วนตัว ลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมและชาติ สังคมของสุนทรียศาสตร์ ระบบทางวิชาการ ศิลปะ และศิลปะศึกษาในระบบประชาธิปไตย

ข้อค้นพบยังกล่าวว่า ชนกลุ่มน้อยยังคงความเป็นจริงที่ไม่ใช่เรื่องของทฤษฎี ศิลปะพื้นบ้านเป็นกระบวนการพัฒนาของศิลปะทั้งหมด แม้วิจิตรศิลป์จะเป็นศิลปะเมืองที่อยู่เหนือชั้นกว่าศิลปะพื้นบ้านแต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่น่าวิตก การศึกษาสุนทรียภาพจากวิถีชีวิตพื้นฐานจะมีคุณค่าความงามที่น่าสนใจยิ่งกว่า

โดยสรุปจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปกรรม พบว่า คุณค่าศิลปกรรม มีความเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ในสาขาปรัชญา สุนทรียศาสตร์ จริยศาสตร์ สังคมวิทยาชุมชน วัฒนธรรม ซึ่งให้ความสำคัญกับการประเมินคุณค่าศิลปกรรมว่า ไม่ควรพิจารณาคุณค่าศิลปกรรมเพียงเฉพาะผลงานศิลปกรรมตามทฤษฎีทางศิลปกรรมเท่านั้น หากควรใช้หลักการทางสังคมวิทยา ที่ประกอบด้วยบริบทของวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ค่านิยม สภาพแวดล้อม เป็นเครื่องกำหนดคุณค่างานศิลปกรรมด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่า การดำรงอยู่ของผลงานศิลปกรรม ยังขึ้นอยู่กับกระบวนการประสานความรู้ระหว่างหลักการทางวิชาการศิลปกรรม กับคุณค่าแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะที่เป็นศิลปินพื้นบ้านอีกด้วย

2. แนวคิดเรื่องทัศนคติและความผูกพันกับชุมชน

ไกรยุทธ ชีรชยาคินันท์ (2531: 126) กล่าวถึงทัศนคติว่า คือทัศนคติที่บุคคลยึดถือหรือยอมรับ เป็นหลักปฏิบัติ เป็นค่านิยม เป็นความเชื่อที่คอยกำกับและมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความรู้ตึกนิกคิดในเรื่องต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องเล็ก เรื่องสำคัญหรือเรื่องไร้สาระ เรื่องการงาน หรือเรื่องอื่น ๆ รวมทั้งการสรุปว่า จะเลือกทำ ไม่เลือกทำกิจกรรมอะไรบ้าง ทัศนคติไม่ว่าจะมีสาระที่มาในรูปของค่านิยมที่ยึดมั่น ความเชื่อที่ฝังใจ ปรัชญาที่เลื่อมใส หลักปฏิบัติที่ยอมรับ ย่อมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ในการใช้เหตุผลที่มีระบบตรรกเป็นฐานในการหาข้อสรุป ยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของค่านิยมส่วนตัว (personal value judgement)

ความเชื่อ (belief) เป็นการยอมรับเกี่ยวกับข้อเท็จจริงต่าง ๆ ซึ่งถือว่าเป็นความจริง เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา ถิ่นทิ เป็นต้น ลักษณะความเชื่อ แตกต่างกันในแต่ละกลุ่มชน บ้างเชื่อในไสยศาสตร์ เชื่อโชคกลาง ความเชื่อเป็นสิ่งที่หักห้ามได้ยาก และมีอิทธิพลต่อบุคคลมาก ทั้งนี้เพราะบุคคลมักทำสิ่งใดไปตามความเชื่อของคน และความคิดเห็นของคนเป็นส่วนใหญ่ (สุชา จันทน์เอม, 2533: 241-242)

ในด้านทัศนคติ (attitude) หมายถึง ความรู้ตึกหรือท่าทีของบุคคลที่มีต่อบุคคล วัตถุสิ่งของ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นไปในทำนองที่พึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

ในทางจิตวิทยาเห็นว่า ความเชื่อและทัศนคติเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่ฝังอยู่ในจิตใจของบุคคล หากมีสิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและทัศนคติแล้ว บุคคลจะแสดงพฤติกรรมออกมาอย่างเดียวกันเสมอไป ทัศนคติมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างมาก ผู้ที่มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลใด วัตถุใด หรือเหตุการณ์ใด ก็จะไม่รู้สึกรังเกียจถึงดังกล่าว

ทัศนคติเป็นนามธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ในชีวิตของบุคคล และทัศนคติมีความสำคัญต่อการตอบสนองทางสังคมเป็นอย่างมาก นั่นคือ บุคคลมีพฤติกรรมอย่างไร หรือทำสิ่งใดลงไป ทัศนคติจะเป็นเครื่องกำหนด ทัศนคติจึงเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของบุคคล และบุคคลมีทัศนคติต่อสิ่งแวดลอมต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

ความผูกพันกับชุมชน

ตัณญา ตัญญาวิวัฒน์ (2540: 98) กล่าวถึง ความผูกพันกับชุมชนว่าเป็นปัจจัยหนึ่งของการพัฒนาชุมชน ซึ่งหมายถึงการที่ประชากรอยู่ในท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่นำความจริง

ก้าวหน้ามาสู่ท้องถิ่น ความผูกพันในท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ท้องถิ่นพัฒนาถ้าชาวบ้านส่วนใหญ่ละทิ้งถิ่นฐานเพื่อไปทำงานต่างจังหวัด ท้องถิ่นนั้นย่อมก้าวหน้าไปได้ยากเนื่องจากขาดชาวบ้านมาร่วมในกระบวนการพัฒนา แต่ถ้าชาวบ้านรักและภูมิใจที่จะอยู่ช่วยกันสร้างความเจริญให้กับท้องถิ่นย่อมได้รับการพัฒนาไปได้ด้วยดีในเวลาอันควร

ศรีศักร วัลทิโภคม กล่าวว่าความผูกพันกับชุมชน เป็นความรู้สึกที่เป็นเจ้าของท้องถิ่น เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชุมชนเชิงวัฒนธรรมชุมชน คือสิ่งใดที่เป็นของดีในท้องถิ่นอย่าไปทำลาย อาจจะมีการปฏิรูปแต่ไม่ใช่เป็นการปฏิวัติ ซึ่งการพัฒนาสามารถทำได้ด้วยการสร้างความเป็นเจ้าของท้องถิ่นให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้น (sense of belonging) ให้เกิดความรัก ความหวงแหนท้องถิ่น ถ้าไม่มีความรักในท้องถิ่น จะไม่มีความรักในชาติ ความงาม ความรัก จะต้องเกิดขึ้นในคน ในครอบครัว ในสังคมและในชาติ (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2541)

ในขณะที่ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2539: 17) กล่าวในการอภิปรายเดียวกันนี้ว่า ผลประโยชน์จากการพัฒนาท้องถิ่นนิยมในส่วนของกลุ่มชาวบ้าน จะได้รับประโยชน์ถ้าชาวบ้านรู้จักตัวเอง ภูมิใจในสิ่งที่ควรภูมิใจ เพื่อจะได้ไม่ถูกลดตัวเองในสิ่งที่คนอื่นดูถูก แต่ถ้าเป็นการลดตัวเองก็จะเป็นอันตราย

Fishbein and Ajzen (1957) กล่าวว่า ความผูกพันต่อชุมชนเป็นการแสดงความพอใจและความตั้งใจของบุคคลที่จะยังคงอาศัยอยู่ในชุมชน

Stinner Loon and Chung (1990:495) ความผูกพันต่อชุมชนเป็นการเชื่อมโยงด้านการรับรู้ ด้านโครงสร้าง และด้านพฤติกรรมของบุคคลกับชุมชนที่อยู่อาศัยของพวกเขา ซึ่งความผูกพันนี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประการ คือ

1. ความเกี่ยวข้อง (involvement) หมายถึง ขอบเขตและระดับของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
2. ความเป็นมิตร (amity) หมายถึงระดับความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ของคนในโครงสร้าง ความสัมพันธ์ท้องถิ่น ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ความหนาแน่นของเครือข่ายความสัมพันธ์ท้องถิ่นของบุคคล และระดับของเครือข่ายความสัมพันธ์ท้องถิ่นของบุคคล
3. ความรู้สึก (sentiment) หมายถึง ระดับความพึงพอใจต่อชุมชน เป็นความรู้สึกด้านอัตวิสัยของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อสมาชิกแต่ละคนของชุมชนทั้งหมด และความรู้สึกของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อถิ่นที่อยู่อาศัยและชุมชนของตนเอง

Wasserman (1982:423) แบ่งความผูกพันต่อชุมชนออกเป็น 2 ประการ คือ

1. ความเป็นปึกแผ่นของชุมชน (community solidarity) หมายถึง ทัศนคติและความรู้สึกของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อกันแต่ละคนในชุมชนทั้งหมด

2. ความพึงพอใจต่อชุมชน (community satisfaction) หมายถึง ทัศนคติและความรู้สึกของผู้อยู่อาศัยที่มีต่อด้านที่อยู่อาศัย และชุมชนของตนเอง

ในด้านทัศนคติต่อความพึงพอใจในชุมชน ซึ่งเป็นมาตรวัดสำคัญของความผูกพันต่อชุมชนมีรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น

1. ความพึงพอใจระหว่างบุคคล ประกอบด้วย ความพึงพอใจกับเพื่อนบ้านและญาติในชุมชน
2. ความพึงพอใจกับสภาพแวดล้อมภายในชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ พึงพอใจต่ออากาศ
3. ความพึงพอใจด้านเศรษฐกิจ เช่น ความพึงพอใจกับการบริการในชุมชน เป็นต้น

(Miller and Grader 1977, Campbell and other 1976 quoted in Wessenman 1982:423)

จากข้อมูลดังกล่าว พบว่าความผูกพันต่อชุมชนเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพัฒนาชุมชนโดยคำนึงถึงทัศนคติของบุคคลในชุมชนที่มีต่อชุมชน ความรู้สึกดังกล่าวจะมีลักษณะเป็นเจ้าของชุมชนที่คนอาศัยอยู่ มีความรู้สึกภูมิใจ ความพึงพอใจต่อบุคคล สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ เสถียรภาพของชุมชน และมีความจงรักภักดีต่อชุมชนโดยไม่คิดจะละทิ้งไป

เสถียรภาพของสังคม (Social Solidarity)

จากประเด็นความผูกพันกับชุมชนที่ส่งผลต่อเสถียรภาพของสังคมดังกล่าวแล้วนั้น นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส Durkheim (1964: 70-111) กล่าวถึงเสถียรภาพทางสังคมว่าเกิดจากสมาชิกในสังคมเรียนรู้ประเพณีเพื่อดำรงความอยู่รอดของตนเองและกลุ่ม (survival) อีกทั้งธำรงจริยธรรมหน้าที่และความจงรักภักดีเพื่อนำไปสู่การบูรณาการสังคม การติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันส่งผลต่อการมีค่านิยมร่วมกัน มีความเชื่อร่วมกัน การละเมิดในสังคมมีน้อยทำให้สังคมอยู่รอดได้

Durkheim กล่าวว่า เสถียรภาพสังคมมี 2 ลักษณะคือ เสถียรภาพแบบกลไก (mechanical solidarity) และเสถียรภาพแบบอินทรีย์ (organic solidarity) กล่าวคือ สังคมที่มีเสถียรภาพแบบกลไกเป็นสภาพของสังคมดั้งเดิมที่มีพฤติกรรมสังคมถูกกำหนดด้วยความมีสำนึกร่วม (collective conscience) ความประเพณีและความเชื่อของสังคม สังคมมีการรักษาระเบียบส่วนรวม มีฉันทามติร่วมกันในด้านค่านิยม (value consensus) ทำให้คนในสังคมมีความเชื่อในส่วนรวมมากกว่าความเชื่อส่วนบุคคล สมาชิกในสังคมจึงมุ่งสู่ความเชื่อของสังคมด้วยการศึกษาจริยธรรม (moral education) เพื่อให้สังคมมีแบบแผนความเชื่อเหมือนกัน เท่ากับเป็นการควบคุมทางสังคมที่มีอำนาจมาก เพราะเมื่อชุมชนผ่านการขัดเกลาทางจริยธรรมแล้ว สมาชิกสังคมจะยึดถือเป็นแบบแผนและขัดขวางการกระทำที่ขัดกับแบบแผนนั้น ระยะแรกสถาบันครอบครัวและสถาบันศาสนาจะเป็นสถาบัน

จัดเกล้าตั้งคม ต่อมาโรงเรียนจะสอนระเบียบวินัยเพื่อให้ยอมรับกฎระเบียบของสังคม ทำให้สังคมอยู่รอดได้ด้วยการมีศรัทธา มีสำนึกร่วมกันและเป็นมิตรต่อกัน ส่วนสังคมที่มีเสถียรภาพแบบอินทรีย์เป็นลักษณะสังคมสมัยใหม่ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นอันเป็นผลจากความเจริญก้าวหน้า สังคมมีปฏิสัมพันธ์ทางโครงสร้าง (structural integration) ด้วยการแบ่งหน้าที่กันทำงานตามบทบาทของตนหรือตามสัญญาที่มีต่อกัน (contractual relationship) สังคมจึงยึดเหนี่ยวกันด้วยหลักของเหตุผลและกฎหมาย

กล่าวได้ว่าเสถียรภาพของสังคมมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ ที่ยึดถือระบบค่านิยมตามความเชื่อของชุมชน และยึดถือโครงสร้างหน้าที่ตามที่มีสัญญาต่อกันเป็นแนวในการปฏิบัติหน้าที่ของคนเพื่อความอยู่รอดของสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติและความผูกพันกับชุมชน

การศึกษาทัศนคติที่ส่งผลต่อความติดต่อดตนเองและพฤติกรรม มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรและผลกระทบต่าง ๆ ดังนี้

กนกพรธม แสงเรือง (2532:1-5) วิจัยเรื่อง "ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของลาวพวน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า คนลาวพวนยังมีความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของตนมากน้อยเพียงใด และแนวโน้มในระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ความมากน้อยของสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับตัวแปรอะไรบ้าง และการรักษาเอกลักษณ์นี้ไว้ มีผลทางบวกและลบต่อสังคมลาวพวนอย่างไร ผู้วิจัยทำการศึกษารวมชนลาวพวนในอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี พบว่าความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับตัวแปร วัย ระดับการศึกษา และการเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม ในด้านการรักษาเอกลักษณ์ของลาวพวนมีผลต่อสังคมอย่างไร พบว่า เกิดการรวมตัวของลาวพวนในท้องถิ่น และต่างถิ่น อันก่อให้เกิดการช่วยเหลือในระหว่างลาวพวนด้วยกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อสังคมส่วนรวม โดยก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างลาวพวนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐอีกด้วย

ปริญานุษ วิริยราชวิถลก (2539:บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง "ความผูกพันต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านชี จ.ลพบุรี" โดยศึกษา ระดับความผูกพันต่อชุมชนของชุมชนบ้านชี และศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อชุมชน พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันกับชุมชน ในระดับต่าง ๆ คือ

- 1) ระยะเวลาของการอยู่อาศัยในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
- 2) การศึกษา มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
- 3) ด้านอาชีพ มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
- 4) อายุ มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
- 5) สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
- 6) ด้านความคิดแบบท้องถิ่นนิยม มีความสัมพันธ์ในระดับสูง
- 7) ด้านผลประโยชน์ที่ได้รับจากชุมชน มีความสัมพันธ์ในระดับสูง
- 8) ด้านความ

เป็นเจ้าของบ้าน มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง 9) ด้านความเป็นเจ้าของที่ดิน มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง 10) ด้านการมีที่ดินทำกิน มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง และ 11) ความเชื่อมโยงทางสังคม มีความสัมพันธ์ในระดับสูง ส่วนปัจจัยที่ไม่พบความสัมพันธ์กับความผูกพันต่อชุมชน ได้แก่ รายได้ของครอบครัว

นอกจากนี้ยังมีการรายงานผลเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเชื่อมโยงทางสังคม ดังนี้ 1) ระยะเวลาของการอยู่อาศัยในชุมชนมีความสัมพันธ์ระดับต่ำ 2) รายได้ มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ 3) การศึกษา มีความสัมพันธ์ระดับต่ำ 4) ด้านอาชีพ มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง 5) ด้านอายุ มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง และ 6) ด้านสถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์ระดับปานกลาง

จินตนา เตมาเงิน (2539 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการพัฒนาตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดปทุมธานี” พบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในชุมชน ดังนี้ 1) ระดับการศึกษา รายได้ การติดต่อสื่อสารกับผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่รัฐ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาตำบล และความคาดหวังผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาตำบล มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานโครงการพัฒนาตำบล 2) ตัวแปรด้านความคาดหวังผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาตำบล มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนมากที่สุด รองลงมาคือ การมีรายได้ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาตำบล 3) ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม คือ การมีภาระทางครอบครัวและการทำงานจึงไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม ส่วนมากจึงบริจาคเป็นทุนทรัพย์แทน

อำไพ หมื่นศิริ (2540 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจต่อชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านเงิน ตำบลดำเนิน อำเภอมือง จังหวัดพิจิตร” พบว่าปัจจัยความพึงพอใจต่อชุมชน และระดับความพึงพอใจ ดังนี้ 1) ส่วนใหญ่รู้สึก “พอใจ” ต่อชุมชน และส่วนน้อย ที่รู้สึก “เฉย ๆ” 2) ผู้มีอายุมีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้มีอายุน้อย 3) ผู้มีการศึกษามีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้มีการศึกษาสูง 4) ผู้มีอาชีพเกษตรกรรมและรับราชการ รัฐวิสาหกิจและเอกชน มีแนวโน้มความพึงพอใจมากกว่าอาชีพอื่น ๆ 5) ผู้มีรายได้ต่ำมีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้มีรายได้สูง 6) ผู้ที่มีการถือครองที่ดินมากกว่ามีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้ที่ถือครองที่ดินน้อย 7) ผู้ไม่ได้เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดมีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมด 8) ผู้อาศัยในชุมชนตั้งแต่เกิด และมีระยะเวลาอยู่อาศัยในชุมชนนาน มีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้ที่ระยะเวลาอาศัยในชุมชนน้อย 9) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนมากมีแนวโน้มพึงพอใจมากกว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนน้อย

โดยสรุป จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยเรื่องทัศนคติและความผูกพันกับชุมชน พบว่า บุคคลจะมีทัศนคติต่อตนเองและชุมชนจะเกี่ยวข้องกับตัวแปรดังนี้คือ วย ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพสมรส . ความคิดแบบท้องถิ่นนิยม ความเป็นเจ้าของบ้าน

อาชีพ ระดับการศึกษา การถือครองที่ดิน ความรู้ความเข้าใจในงานหรือสิ่งที่ทำ การคาดหวังผล ประโยชน์ การมีส่วนร่วมในชุมชน และการเชื่อมโยงทางสังคม นอกจากนี้ยังพบตัวแปรการเชื่อมโยงทางสังคม ประกอบด้วย รายได้ ระยะเวลา อาชีพ อายุ และสถานภาพสมรสด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย